

УДК 37.013:001.101

Сватко Ю. І.

«ГНІВ, БОГИНЕ, УСЛАВ АХІЛЛЕСА, ПЕЛЕСВА СИНА», АБО ВСТУП ДО ОНТОЕПІСТЕМОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОДНОГО «ГНІВНОГО» КОНФЛІКТУ

У статті з урахуванням платонічної діалектики знання і життя в аспекті розуміння, авторської концепції конфлікту і процедур його онтоепістемологічної експертизи досліджено «гнівний» конфлікт між Ахіллом і Агамемноном в «Іліаді» Гомера як один із модельних конфліктів античної (далі – європейської) цивілізації. Покроково відтворено хронологію античної «брані» та здійснено пошировий смисловий аналіз її основних проблематизацій у семантичному полі «мир – війна». Запропоновано процедуру ідентифікації відповідних життєвих ситуацій як конфліктів.

Ключові слова: онтоепістемологічна експертиза конфлікту; знання, розуміння, компетенція; життя; очевидність-тотожність-відмінність-різниця-суперечність-протилежність; мир-згода-розбіжність-незгода-конфлікт-війна; конфліктант; хронологія конфлікту; викрадення жінок; гнів; Іліада, Ахілл, Агамемнон; тема, теза, проблема; риторична класифікація проблем; адресант, адресат; причина, умова; мова, спілкування.

ПРЕАМБУЛА

Друже! Нелегко повідати все, що
трапляється оком
Зріти комусь: путівцями багато тут
йде подорожніх.

Гомерівські гімни. До Гермеса
[64, р. 378 ⁽²⁰²⁻²⁰³⁾]¹

Усяка теорія лише тоді чого-небудь варта, якщо вона вміє пояснювати.

(Саме так у контексті запропонованого нижче тексту я перефразовав би знамениті слова одного з політичних та інтелектуальних кумирів ХХ ст., аби наголосити: оцінюючи ефективність теорії як фактично ствердженого *resp.* (само)усвідомленого знання [43, с. 8], ми, серед іншого, повинні обов'язково зважати на її пояснювальну силу.)

Інакше кажучи, науковцю, який опановує свій науковий предмет, важливо не лише

зустрітися зі знанням, коли воно, скажімо, в аспекті освіти як навчання обертається на «вчення» (пор. середньовічну *doctrinam*) і, відповідно, – знаттєві «навички» (лат. *disciplinam*)², а в аспекті самостійного дослідження постає галузевою «наукою» (лат. *scientia*) – зведенням певним чином упорядкованих «інтелектуальних спроможностей»-розумінь (лат. *habitus*)³. І тому ж таки науковцю личить не лише привчати власний розум *осягати* таке знання, зазвичай увиразнене в розумінні, як справжній, вихідний, – отже, ніяким чином не довідний, а саме умоглядний, тобто дотеоретичний, – символ *resp.* зразок принципової зрозумілості світу, його відкритості у знанні для того, хто сам по собі зовсім не є знанням, а є лише його більш чи менш надійним носієм.

² Нагадаю, що, крім власне навчання, в галузі освіти можна розглядати ще безліч цікавих смислових площин. Див. про це докладніше в [41, с. 179–183]. Див. також загальне визначення освіти як самоідентифікації у власній справжності через знання в [43, с. 6].

³ “...pro collectione multorum habituum ordinem determinatum et certum habentium”, – вдало підказує Оккам у своєму коментарі до «Фізики» Аристотеля [50, с. 74].

¹ Усі віршовані україномовні переклади (в тому числі з анонімних «гомерівських гімнів» [49, с. 11] – для епіграфів до окремих розділів запропонованого тексту) належать автору статті.

Усе це необхідні, проте не достатні моменти дослідницької вправності науковця. Знання ж бо саме по собі є нейтральним щодо життя [39, с. 25] – і виключно завдяки цьому тільки й можна пояснити в житті все, що завгодно, незалежним від будь-яких привхідних обставин чином. Інакше кажучи, пояснити, не зводячи окремі його, життя, – самі по собі сліпі й випадкові – моменти один на одного в порядку стихійної дії якихось безіменних натуралістичних «сил». Або ще: пояснити «по суті». Проте все це можливо за однієї умови: нам доступне спеціальне вміння правильно об'єднувати одне з іншим.

(Взагалі розуміння цієї специфічної «нейтральності» знання важко дається деяким сучасним науковцям, які буквально марять бажанням будь-що підмінити ту чи іншу універсальну знаттєву формулу на кшталт « $2 * 2 = 4$ » грубесними у своїй буттєвій різноякісності двійками наявних олівців, цукерок чи колишніх дружин. Утім, очевидно: згадані життєві подробиці нічого не додають до підсумкової четвірки саме по суті. Більше того, вони насправді лише переривають, просто-таки затьмарюють прозору загальність знання обивательською «прив'язкою» до його конкретних, принципово необов'язкових (навіть випадкових!) втілень-речей⁴. І тоді горе-науковцям залишається лише божевільна перспектива зводити цукерки на олівці чи й узагалі щораз по-новому обраховувати добуток, де одна двійка множників ані в чому не схожа на іншу. Або... або згадати, що розум прагне мислити тільки смисл⁵. Тож, коли він мислить побутові речі, емоції, чужу потилицю, ніч за вікном чи музику небесних сфер, це означає, що йдеться саме про с м и с л усіх цих речей, емоцій, потилиць *etc.* У цьому сенсі, скажімо, визначення конфлікту в його п о н я т т і ніяк не нагадує – й не має нагадувати! – різноманітні у своїй сліпій і заплутаній конкретності конфлікти «реального життя» з їхніми гострими й начебто геть індивідуальними проблемами, палкими й начебто геть непримиренними суперечками чи то спітнілими й начебто геть очманілими учасниками.)

Отже, знати зовсім не дорівнює жити, тим паче – жити за цим знанням, і нашому брату-науковцю для самостійних наукових студій варто спеціально навчитися приміряти знання до

⁴ Адже знання – то саме знання, тобто в ньому за визначенням нема ніякого «не-знання». А інакше нам узагалі не зрозуміти, що таке знання як *таке*. Саме так і виглядає знаттєвий континуум, який є не чим іншим, як неперервністю предметно визначеного смислу [47, с. 104].

⁵ Мислити можна лише те, що має смисл, – й передусім сам смисл [44, с. 7].

життя, наче освітлювати останнє – першим, підганяти життя під осяяні вічністю смислу знаттєві «рубрики» і «схеми»: поняття, судження, умовиводи, визначення... Власне – пояснювати. Інакше кажучи, залучати знання щодо використання знання, або **КОМПЕТЕНЦІЮ**⁶.

Саме тому після трирічної серії статей, присвячених загальнометодологічним, лінгвістичним, риторичним, управлінським, інформаційним, логічним і власне філософським питанням дослідження конфлікту [38; 43; 45], результатом чого стало відкриття, визначення і порівневий – онто-епістемологічний *resp.* буттєво-знаттєвий за духом – опис автором **КОНФЛІКТНОЇ СФЕРИ БУТТЯ** як такої, а також підсумкова діалектична ідентифікація конфлікту як становлення самоусвідомленого суперечного розуміння [43, с. 19], – так ось, по завершенні цього необхідного «вступу до конфліктології» як теоретичної науки мені здалося виправданим і навіть спокусливим звернутися до онто-епістемологічної експертизи конкретного – бажано, загальновідомого – конфлікту, здійснивши її за допомогою сформованого раніше знаттєвого апарату і власного дослідницького інструментарію.

Для більшої наочності я свідомо обрав один із найгучніших конфліктів (?) ⁷ у язичницькій історії людства, а саме «брань» (сварку) ⁸ між двома славетними героями Троянської війни з боку ахейців – могутнім ватажком мірмідонських дружин Ахіллою і сповненим величі володарем царських Мікен Агамемноном, проводирем царів і народів під стінами Іліона, на Скамандрійському лузі. (При цьому сама сварка як цілком певна комунікативна дія виступає тут лише зовнішнім виразом конфлікту, – якщо це, звісно, конфлікт, – коли той емоційно увиразнюється в мові його учасників.)

⁶ Відповідно, до компетенції треба додати ще особливу, а саме *методичну*, вправність, що врешті й дозволяє аранжувати знання для конкретних потреб стосовно його набуття / використання.

⁷ Звісно, термін «конфлікт» використовується тут цілком попередньо. На цьому етапі дослідження точно визначити, з чим ми маємо справу: з війною, конфліктом, незгодю чи розбіжністю [43, с. 4], – принципово неможливо. Всьому свій час. Принагідно зазначу: в залучених мною до аналізу перекладах «Іліади» чотирима європейськими мовами (російська, польська, іспанська, англійська), що належать, відповідно, до слов'янської, романської та германської гілок індоєвропейської мовної родини і запозичили з латини лексеми «confliction / conflictus» [12; 54; 56; 57], зазначена лексема трапляється лише в англійському перекладі Олександра Поупа (п'ятистопний ямб; XVIII ст.). Цікаво, що в дослідному прозаїчному перекладі Т. Баклі, що з'являється в другій половині XIX ст. [55], вона відсутня. Утім, Поуп, примудрившись використати дві її граматичні форми загалом чотирнадцять разів (conflict / conflicting – 'напад', 'битва', навіть 'полчище' *etc.*; пісні II, IV–VII, XI, XIV, XVII, XX–XXII), насправді, як зазначав свого часу Баклі, не знав при цьому давньогрецької [56, р. XLIV].

⁸ Саме так – до остаточного з'ясування питання, з чим ми тут маємо справу.

Я не надто зупинятимуся на характеристиках цієї «гнівної» брані (зважаючи на головну тему «Іліади»⁹, наперед позначимо її саме так) в аспекті поширених у сучасній конфліктології типологічних побудов [11, с. 54–58; 20] чи пов'язаної з ними «елементної бази» [13, с. 142–147]. Відрізняючись, радше, аргументативними подробицями поліцейської хроніки звичних «хто?», «що?», «чому?», «де?», «коли?», «як?» і «в який спосіб?»¹⁰ або власне предметним полем конфліктної взаємодії й визначеними ним «деталлями інтер'єру», ці характеристики *самі по собі* небагато додають до розуміння суті справи, занадто обтяжуючи її відповідною буттєвою якісністю, – і все це часто-густо без відповіді на щонайперше запитання: «Чому це – конфлікт?».

З огляду на це загальний план подальшого дослідження, яке наразі перетворюється на практичну демонстрацію деяких суттєво важливих *засад та етапів онтоепістемологічної експертизи конфлікту*, має такий вигляд:

1) встановлення загальної хронології подій і первинний онтоепістемологічний коментар до неї задля вирішення питання щодо ідентифікації ключової події як власне **конфлікту** в колі супутніх причин та умов;

2) визначення онтоепістемологічних рівнів наявного конфлікту у світлі відповідних порівневих індикаторів – з одночасним аналізом його мовного / мовленнєвого інструментарію, інформаційного забезпечення і перспектив розв'язання.

Зважаючи на звичні видавничі обмеження щодо місця і часу, надалі я зосереджуся на реалізації першої частини плану, сподіваючись за нагоди здійснити його до кінця.

І. «БРАНЬ» МІЖ АХІЛЛОМ ТА АГАМЕМОНОМ: ЗАГАЛЬНА ХРОНОЛОГІЯ «ГНІВНОГО» КОНФЛІКТУ

Вічно шукає ваш подум, хисткі та
дурні чоловіки,
Прикрих мучень для себе, і турбот,
і душевних утисень.

Гомерівські гімни. До Аполлона
Піфійського [63, р. 362⁽⁵³²⁻⁵³³⁾]

Найперше відтворимо загальну хронологію знаменитої «брані».

Нагадаю: в «Іліаді» Гомера представлено не весь Троянський цикл, а лише один його невеликий епізод. Сама ж війна, як відомо, розтягнулася

на десять довгих років, безпосередньо розпочавшись, за свідченнями античних розумників¹¹, із класичної для всіх часів «проблеми жінки».

(До речі – щодо цієї *стрижневої для світової історії проблеми... Згадаймо зачин першої книги Геродотової «Історії», «Клію», де автор, аналізуючи, з чого почалася ворожнеча між персами й еллінами, викладає три знамениті пригоди, пов'язані саме з викраденням жінок. Це 1) історія умикання фінікіянами¹² дочки царя Інаха, Іо, у грецькому Аргосі¹³, коли її було вивезено до Єгипту¹⁴ без викупу; 2) історія викрадення у відповідь, коли ображені елліни, можливо – критяни-філістимляни, полонили дочку фінікійського царя Агенора, вихованку Азії Європу¹⁵ – «широкооку / широкогласну», в Турі Фінікійському¹⁶ –*

¹¹ Скористаймося саме таким обережним формулюванням, оскільки насправді початок війни пов'язаний зі складним і до кінця не встановленим комплексом причин. Якщо звернутися до зручної термінології Дунса Скота [5, с. 6–8^(I d. II-III)], «віддаленою причиною» (*causa remota*) в «порядку залежності» (*in ordinem dependentiae*) є тут прохання Геї-Землі, обтяженої значно зрослим населенням, до власного сина, Зевса, сказати б, «проридити» кількість її пожилців. «Попередньо спричиненим» (*priori causatum*), в річищі згаданої версії каузальності, є воля Зевса розпочати війну, чи то 1) зглянувшись, за версією Еврипіда в «Олені», на звернення матері, чи то 2) через забаганку уславити рід героїв-напівбогів, чи то 3) через його ж таки несамовите прагнення «пропирити» доньку – лебідь по своєму небесному батькові й гнівному помсту по матері-Немесиді – війною між Європою та Азією (версії Аполлодора в *Apollo. epi. III 1* [2, с. 81]). «Другим спричиненим» (*secundo causatum*) виявляється «яблуко розбрату» з написом «Найпрекрасніший», підкинуте онучкою Хаосу, Еридою, трьом богиням-красуням, Гері, Афіні й Афродіті, на весіллі батьків Ахілла, Пелея та Фетіди, куди саму Ериду запрошено не було. «Третім спричиненим» (*tertio causatum*) виявляється рішення Париса-Олександра, який, за переказаною Гермесом волею Зевса, має собі на шкоду розсудити трьох «серйозних жінок» на горі Іда, тож, вислухавши пропозицію Гери щодо всеазійської влади та Афіні – щодо майбутніх ратних перемог, кінець кінцем дарує яблуко Афродіті за обіцянку любові з боку Зевсової доньки – першої красуні Європи. Стосовно ж найближчої *resp.* безпосередньої причини (*proximae causae*), яка «під діленням» (*sub divisio*) постає тут саме рушійною причиною (в термінах Аристотеля), *causa efficientem*, і спусковим гачком усієї десятирічної історії, а надалі – традиційних війн «між Сходом і Заходом», то нею, безперечно, є викрадення Парисом Олени в її чоловіка-спартанця, царя Менелая, майже після десяти років їхнього безтурботного шлюбу в лакедемонській землі. Ця складність каузального обґрунтування Троянського циклу відбиває непросту історію переходу грецького народу від хтоніки матриархату до героїки патриархату і далі – до державного будівництва епохи раннього рабовласництва.

¹² Пор.: «За словами обізнаних серед персів людей, винуватця ми розбрату між еллінами і варварами були фінікійці» [10, с. 5].

¹³ До речі, в Гомера ще нема ні греків, ані еллінів, а є узагальнені аргів'яни, чи данайці (Данай вважався родоначальником аргів'ян), а чи ахейці (за назвою одного з тодішніх грецьких племен).

¹⁴ За свідченням Аполлодора (II 1, 3), її шанували в Єгипті під іменем Ісіді [2, с. 25].

¹⁵ Отож, сюжет «повернення Європи» додому нині, крізь віки, набуває зовсім іншого – сказати б, «азійського», чи то «варварського», – сенсу.

¹⁶ Можливо, за цим сюжетом криється викрадення ахейцями кумира малоазійської богині в епоху падіння хетського царства (бл. 1170 р. до Р. Х.). Нага богиня на бичу, зафіксована на хетських печатках-циліндрах, а також відповідні зображення у греків – це звідти.

⁹ Див. далі – докладніше.

¹⁰ Цілком звичне опитування в душі традицій пізньоантичної топіки [9, с. 37].

й теж без викупу; 3) історія викрадення в Колхиді й далі ображеними на варварів еллінами колхської царівни Медеї, онучки Геліоса, батько якої, Еет, з огляду на перший випадок теж не отримав викупу від нахабних викрадачів. Отож, коли Парис, Пріамів син, у наступному поколінні намірявся «умиканням здобути собі жінку з Еллади», він був певен, що зможе зробити це безкарно, адже елліни у випадку з Медеєю «нічим не поплавилися»¹⁷ [10, с. 6]. Проте Парис помилився, а елліни, на думку персів, почали Троянську війну й тим наразилися на конфлікт з усім варварським resp. азійським світом через дрібницю, що не варта уваги, адже «жінку не вкрали б, якби ті самі цього не хотіли» [10, с. 6]. Так у прадавні часи «матеріалізується» здогадка К. Леві-Стросса про три рівні людської комунікації: обмін повідомленнями, обмін зручностями й обмін жінками, або шлюбними партнерами, – де останній, між іншим, передбачає «заміну системи кривотів біологічного походження соціальною системою стосунків свояцтва» [21, с. 65], – звісно, услід попередньому табуванню кровозмішування [28, с. 142]. Зазначу, що, за Т. Парсонсом, це і є базова умова для створення держави і подальшої модернізації суспільства [32, с. 134–135].)

Так ось, повертаючись до хронології «Іліади», наголосимо: в Гомера йдеться лише про п'ятдесят один день останнього, десятого, року облоги «міста Іла» – праправнука Зевса і діда троянського царя Подарка-Пріама¹⁸. У ці часові рамки і «вбудовано» сюжетний стрижень поеми – замішану на гніві брань між двома найвидатнішими героями об'єднаної ахейської дружини, Ахіллою з Пелеева роду і Агамемноном із роду Атрея, про яких іще доведеться згадати окремо.

Брань розвивається стрибкоподібно.

Розпочавшись у першій пісні на *десятий* день по прибутті ахейців під Трою, вона продовжується на *одинадцятий* (умикання в Ахілла його законної військової здобичі, Брісеїди, посланцями Агамемнона і звернення Ахілла до матері, богині Фетіди, з проханням покарати ахейське військо за допомогою Зевса, з яким у неї колись мало не вийшов шлюб [33, с. 179^(8, 26-41)]). Надалі протистояння переривається на *одинадцять* днів (боги-олімпійці на дванадцять днів, рахуючи з десятого, відбули на край світу, в гості до блаженно-непорочних

¹⁷ Парису-Олександру розпитати б із цього приводу Ясона й жителів Іолка чи Коринфа... І взагалі: історію краще не вигадувати, а знати. Натомість то є доля будівничих – не руйнівників, а Парис – руйнівник зі сну власної матері, Гекуби. Хоча – як там у «Гамлеті»: «*What's Hecuba to him...*»?

¹⁸ Нагадаю: Подарк нараз перетворився на Пріама (власне – «купленого»), будучи свого часу викуплений власною сестрою, Гесіоною, за її серпанок у першого покорителя Трої, Геракла.

ефіопів, тож історія зупинилась), аби відновитися на *двадцять перший* день, коли Зевс на Олімпі, вислухавши благання Фетіди, найвідомішої з нерейд, приймає доленосне рішення «зіграти на боці» свого правнука, Ахілла¹⁹.

Знову перерва – на цей раз у *чотири* дні, аби потім, упродовж *двадцять шостого* дня (XI–XVIII пісні), ми в черговий раз зустрілися з Ахіллою, який замість себе відряджає на другий день великих битв (перша відбулася ще напередодні) ліпшого друга, Патрокла, і згодом отримує звістку про його героїчну загибель. У ніч із *двадцять шостого* на *двадцять сьомий* день «стояння» під Троєю події набирають обертів, аби – слідом за жалобним плачем Ахілла, гострою суперечкою Зевса і Гери та мандрівкою Фетіди до колись урятованого нею Гефеста²⁰ по нову зброю для сина²¹ (згадаймо знаменитий щит Ахілла; XVIII пісня) – завершитися *двадцять сьомого* дня примиренням «конфліктантів», Пелейона та Атрида (XIX пісня) [23, с. 15].

Отже, чи не найвідоміша сутичка в історії західного світу охоплює *вісімнадцять* із п'ятдесяти одного сюжетного дня «Іліади», або більше третини часу. При цьому одинадцять із них припадає на першу пісню гомерівського епосу, де прямі конфліктні дії розгортаються впродовж двох днів – десятого й одинадцятого. Тож зосередьмося саме на згаданому тексті, аби у власних коментарях до нього²² врешті-решт з'ясувати наріжне питання: «Це – конфлікт?».

II. ЧОМУ «ГНІВНИЙ» КОНФЛІКТ – ЦЕ КОНФЛІКТ? (НЕОБХІДНИЙ ПОПЕРЕДНІЙ ОНТОЕПІТЕМОЛОГІЧНИЙ КОМЕНТАР ДО ПЕРШОЇ ПІСНІ «ІЛІАДИ»)

Згад мій, – несила забудь, – про метальника стріл Аполлона.
Гомерівські гімни. До Аполлона Делоського [62, р. 324⁽¹⁾]

¹⁹ Батько Ахілла, Пелей, є сином Еака і, таким чином, онуком самого Зевса. Цікаво, що саме Еак разом із богами Аполлоном і Посейдоном на виконання волі Зевса зводив мури Іліона для сина Іла й батька Подарка-Пріама Лаомедонта. Тож єдине місце, де стіни великої Трої могли б піддатися зруйнуванню, були складені руками людини – діда Ахіллеса-Пелейона. Так вершиться антична доля.

²⁰ Фетіда рятує Гефеста від смерті, коли майбутнього бога-коваля скидає з неба на землю шокована його каліцтвом мати, «білолікотна Гера».

²¹ Проблему віддяки й попросту блату ніхто не відміняв. Тим більше – за гомерівських часів.

²² Тут ми, серед іншого, враховуватимемо – не дублюватимемо! – стислий зміст пісні, яким супроводив свій, і понині класичний, переклад М. І. Гнедич [12, с. 479–480].

На початковому етапі дослідження ми відтворили загальну хронологію подій, проте залишили без відповіді принципове питання: «Чи можна кваліфікувати брань між героями – окрасою ахейського війська – саме як конфлікт, і як взагалі вирішувати цю проблему стосовно конкретних життєвих зіткнень?». Отже, крокуймо далі, слідом за сюжетом першої пісні «Іліади», аби зупинитися там, де на нас чекає розгадка цього онтоепістемологічного детектива.

СЮЖЕТНИЙ КРОК I

Автор звертається до музи й визначає тему «Іліади» – гнів Ахілла (“Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηλεΐδάδεω Ἀχιλῆος” [60_(στ.1)]), а також нагадує про його грізні наслідки для ахейців за волею Зевса (вірші 1–5; день десятий).

КОМЕНТАР I

Гнів Ахілла – це саме ТЕМА *resp.* ПРЕДМЕТ «історії» й одночасно назва «картинки», що насправді може бути досліджена принаймні в трьох аспектах:

а) *інтенційному*: проблематизація теми і класифікація «проблем» *resp.* «питань» (пор.: «Чого прагне герой у зв'язку з темою?»);

б) *ідеологічному*: з'ясування смислу теми і загального ставлення до неї (пор.: «Як / що він міркує з цього приводу?»);

в) (пара)логічному²³: з'ясування інструментального забезпечення дослідження теми (пор.: «Як він збирається доводити свою правоту?»).

Проблематизуючись через одне з можливих тверджень щодо «справжнього стану справ»²⁴, тема перетворюється на тезу «згубний (гнів Ахілла. – Ю. С.), ахейнам безліч страждань заподіяв» (“οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε” [60_(στ.2)]). Вона й має бути з'ясована внаслідок риторичної «демонстрації» *resp.* доведення, за що «відповідає» текст «Іліади». Усі ці моменти, як ми побачимо згодом, стимулюють розгортання конфлікту²⁵, що тематизується гнівом.

Сам гнів, за Аристотелем [3, с. 81_(II 4, 1381c 5-15)], 1) «походить від речей, що безпосередньо

стосуються нас самих»; 2) «завжди буває спрямований проти окремих об'єктів... Каллія чи Сократа»; 3) «зціляється часом»; 4) «є прагненням викликати досаду» в того, на кого обернений; 5) «дає себе відчутти»; 6) «пов'язаний із почуттям прикrostі»; 7) «може пом'якшитись, якщо [на долю ненавидженого] випаде багато [неприємностей]», адже той, хто гнівається, «бажає, аби той, на кого він сердиться, за що-небудь постраждав».

Як ми побачимо далі, син лікаря зі Стагіри не лише ставить клінічно точний діагноз тій «пристрасті», що більше ніж на два тижні отруїть життя ахейському війську, але й позначає мало не всі «реперні точки» сюжету. Крім того, він фіксує необхідність відповісти на ключове питання про *походження* Ахіллового гніву – і це є класичне для античності питання про причини. З огляду на Стагіриту ремарку (див. вище) останні вочевидь мають бути пов'язані з цілком конкретним персонажем, який має «безпосередній стосунок» до Ахілла.

СЮЖЕТНИЙ КРОК II

Визначається час, від якого відлічуватимуться всі подальші події поеми, – день, коли було розпочато «брань» (δισσότητην [60_(στ.6)]), а ще прямо називаються безпосередні учасники «гнівного» конфлікту (в. 6-7; д. 10).

КОМЕНТАР II

Те, що гнівну брань – причину всіх наступних подій – розпочинають найвидатніші герої ахейців: «владар народів Атрид й Ахіллес богорівношляхетний» (“Ἀτρείτης τε ἀναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς” [60_(στ.6)]), – саме по собі потребує пояснень у каузальному полі, тобто «в процесі руху в часі від теперішнього до минулого»²⁶ [7, с. 87]. Стан героїв та їхнє ставлення один до одного за часів Гомера, коли грецьке суспільство пододало спадок матриархату – природно-стихійну соціальність роду, вже не можна списати на саму лише сліпу, непоясненну хтоніку знетямленого космосу з її неперервним процесом породження, на початку якого Гомер бачить віковичного батька Океана й матір Тефію (“Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν” [60_(XIV στ. 302)])²⁷. Тож очевидно: згадані пояснення і становитимуть справжній початок поеми.

СЮЖЕТНИЙ КРОК III

Визначається, хто із безсмертних богів спонукав героїв-конфліктантів до гнівного розбрату (в. 8-10; д. 10).

²³ Термін «паралогічний» [19, с. 168–174] підкреслює можливість як суто логічної, так і риторичної – хоча б через матеріальні засади життя – аргументації щодо зродженої темою тези.

²⁴ Адже *проблема* – це завжди момент інтерпретації знання саме на тлі «справжнього стану справ», або інакше – момент суперечності *розуміння* знання на тлі самого *знання* як такого, дистанція між якими дорівнює інтелектуальній «величині» його носія [42, с. 4, 10; 38, с. 5; 43, с. 5]. Там, де різниця між знанням як таким і знанням, узятим в аспекті його втілення-носійства, тобто розумінням, *упредметнюється*, стає справжнім синтезом суб'єкта (= того, хто мислить) і об'єкта (= того, хто / що мислиться), власне, *предметом* (для) думки, ми й зустрічаємося з *проблемою*. Тож проблематизувати будь-яку тему означає не що інше, як продемонструвати можливість різного її розуміння.

²⁵ Чому «становлення розуміння» в Ахілла я позначаю саме як конфліктну дію, див. далі.

²⁶ Темпорально причини, ця основа конфлікту, виникають раніше від наслідків [7, с. 118].

²⁷ Щодо інших цікавих для нас варіантів теокосмогонічного міфу – див. у [37, с. 86–87].

КОМЕНТАР III

За повідомленням Аполлодора в «Епітомі» (Apollo. epit. III 26, 31-32) – скороченому викладі його «Міфологічної бібліотеки» [2, с. 84–85], на шляху до Трої, а саме на острові Тенедос²⁸, від руки Ахілла гине місцевий цар Тенес, можливо, син Аполлона, – щодо цього вбивства героя завбачливо остерігала його мати, Фетіда. Після висадки на рівнини Троади Пелейон у першій же сутичці вбиває земного батька Тенеса, Кікна, а потім іще й троянського царевича Троїла, сина Пріама й Гекуби, який, за Аполлодором, теж є сином срібнолукого Феба. Останнє вбивство відбувається в храмі Аполлона Тімбрейського, що є наругою не лише над земними, але й над божественними законами – знаттєвими символами світоустрою. Тому в одного з найзгубніших і найчудотворніших богів-олімпійців [22, с. 307–308] досить приводів для гніву стосовно Пелеєва сім'я. Таким чином, Аполлонова помста – лише питання часу.

Проте на противагу сліпій хтоніці уречевлено-знетямленого космосу олімпізм – ідеологія розумних засад життя й розумно оформлених *resp.* скульптурно-розчислених речей, складових світового ладу. У цьому новому світі для помсти теж потрібен саме осяжний для розуму привід *resp.* буттєва засада загального порядку, догична в цьому випадку до всієї людської спільноти, – боги, ці скульптурно-чуттєво явлені живі закони природи, мають підтримувати і зміцнювати загальнокосмічний порядок. І такий привід знаходиться відразу – за десять днів до головної «брані» поеми. А дає його не хто інший, як Агамемнон.

Чому Агамемнон? Тому, що йому на роду написано ображати богів.

Ще раз наголосімо: час «Іліади» – епоха розкладу героїчного патріархату мікенської доби напередодні рабовласництва. Тут, звісно, «загальнонародне й героїчне життя вже значною мірою перетворювалося на предмет естетичної рефлексії... світської поетичної творчості» [23, с. 63]. Але це зовсім не означає, що старі родові зв'язки не дають про себе знати, й діти *resp.* одиничне вже ніяк не залежать від батьків *resp.* загального²⁹. Таке просто неможливо уявити в керованому олімпійцями світі. Світі, що до кінця античності залишатиметься «універсальною родовою общиною» [25, с. 326], з-поза якої – сліпучим ідеалом, абсолютною реальністю зразково облаштованого, отже, безпосередньо-наочно зрозумілого життя – завжди виглядатиме справжній субстанційний синтез ідеї та матерії

[27, с. 204], або, простіше, міф [46, с. 9]. І цей міф, де люди тому й постають у своїй *героїчній* іпостасі, що «вони здійснюють одну всезагальну космічну мету й відображають на собі одну всезагальну, тобто єдину космічну, волю» [26, с. 306], – так ось, така класична для античного міфу ситуація «все в усьому» владно вимагає, аби факт появи у фокусі Аполлонової помсти не лише Ахілла – знищувача Фебового сім'я (див. вище), але й мікенського владаря Агамемнона мав пояснення, обернене саме до родового життя героя.

І таке пояснення, дійсно, є.

Згадаймо: Агамемнон – син Атрея (Атрид), отже, онук Пелопа – засновника Пелопоннесу й Олімпійських ігор, який, своєю чергою, є сином Тантала, народженого від Зевса і Плуто. Тобто Агамемнон – праправнук самого Зевса³⁰. Та куди важливіше, що Атридів прадід, Тантал, свого часу, перевіряючи всевідання богів, примудрився нагодувати тих м'ясом власного сина, Пелопа, втім, надалі оживленого Гермесом³¹. За однією з версій міфу, це вкупі з іншими «витівками» й спричинило Танталові муки – так зване родове «прокляття Тантала».

Натомість, з іншого боку, згодом відзначається вже й сам страждалець Пелоп, який – і це теж цікаво – опиняється у Греції внаслідок утисків з боку троянського царя Іла, діда Пріама. Там він брехнею умикає собі наречену, Гіпподамію, мимохідь улаштувавши загибель її батька, Еномая, та його візниці й водночас власного спільника Міртіла, який при смерті накладає на облудника друге родове прокляття – так зване «прокляття Пелопідів».

Наостанку свою лепту до родових проклять докидає батько Агамемнона, цар Мікен Атрей (Apollo. epit. II 10-13). Наче замикаючи страшне коло сліпої долі, він під час дружнього бенкету на знак примирення з власним братом і водночас лютим ворогом Фієстом, звідником цареві дружини Аеропи, подає тому страву... так-так, із м'яса зарізаних ним Фієстових дітей («бенкет Фієста») [2, с. 80]. І тоді третє родове прокляття, «прокляття Фієста», остаточно «програмує» трагічне майбутнє Агамемнона і його родини³², а бог Аполлон може починати розкладати свій – намертво вписаний у це хитросплетіння родових доль – євразійський пасьянс. Той пасьянс, де він з огляду на своє, найімовірніше, малоазійське походження [22, с. 305] опиниться на боці

³⁰ Пор. ритуальний епітет «Зевс-Агамемнон» [30, с. 33].

³¹ За Піндаром (Pind. Ol. I 37-50), Гермес викрадає Пелопа на небо для Зевса, який палає до того тією самою пристрастю, що потім оселила в Зевсовім чертогу красеня Ганімеда [34, с. 9–10].

³² Нагадаю: дружина Агамемнона Клітемнестра – рідна сестра прекрасної Олени, жінки Агамемноного брата Менелая.

²⁸ До якого потім відведе ахейський флот Агамемнон в епізоді з троянським конем.

²⁹ «Син за батька не відповідає» – неможлива формула для гомерівських часів.

азіатів-троянців³³. Проте самого «гнівного» конфлікту тут ще в заводі нема.

Сюжетний крок IV

У рамках проблематизації (I) як факту проблемного тлумачення наявного знання, що її з огляду на логіку сюжету буде презентовано в коментарі до сюжетного кроку VI, з'ясовується безпосередній привід для Аполлонового гніву проти данаїв і водночас «віддалена причина» конфлікту між Ахіллом і Агамемноном:

(Ia) 'Агамемнон знеславив бога, Аполлона, безчестям його жерця, Хріса'.

Річ у тім, що Хріс зі знаками жрецького служіння в руках і «препишним викупом» (“ἀγλαῶ ἄποινα” [60_(ст. 23)]) приходиться до табору загалом доброзичливо налаштованих до нього ахейців, аби викупити власну дочку, Хрісеїду³⁴, полонену в битві при розоренні Фів і віддану Агамемнону в нагороду зі спільної здобичі, але наражається на образливу відмову останнього, що є взагалі першою саме конфліктною дією в «Ліаді» (в. 11-34, 366-380; д. 1, 11).

Коментар IV

Ця «віддалена причина» (Ia) як така не є прямим передвістям конфлікту для обох головних героїв данайського війська. Але, будучи варіантом розуміння неспростованих, символізованих богами світових засад – справедливості та порядку, образливим для цих останніх, вона перетворюється на *проблему*:

(II) 'Ображення богів має бути (якось) нейтралізоване / покаране'.

Дійсно, коли проблематизується й тим ставиться під сумнів справедливість і порядок, світ втрачає свій мирний стан очевидної неспростованості власних онтоепістемологічних засад – і це передбачає подальший пошук відповідного рішення / інструменту в аспекті належного розуміння необхідності «відіграти назад». Проте на цьому етапі дійства рішення, прийняте Агамемноном, є цілком *протилежним* належному, тож передбачає не конфлікт з Ахіллом, а війну з Аполлоном. (*Адже, нагадаю, війна – це становлення розуміння в аспекті протилежності як моменту граничної неочевидності розуміння для того, що / хто не є самим розумінням, або для іншого*) [43, с. 4].)

Сюжетний крок V

Аполлонів жрець Хріс у великій тузі полишає ахейський табір і молить Аполлона про

помсту за образу, на що той, «ночі подібний» (νυκτὶ ἐοικώς [60_(ст. 47)]) у своїй присмаченій крилатими стрілами хтонічній люті, насилає на ахейців дев'ятиденну погибельну моровицю, коли спочатку нищаться мули-«мески» й «собаки-гультяї»³⁵ (“κύνες ἀργούσες” [60_(ст. 50)]), а потім – сонмище людей (в. 35-53; д. 1-9).

Коментар V

Це і є справжній пролог до майбутнього «гнівного» конфлікту, де ситуація вимагає прямого втручання другого конфліктанта, отже, виникнення саме безпосередніх стосунків між обома учасниками конфліктної взаємодії з приводу наявної проблеми. Як ми побачимо далі, той не забариться з реакцією.

Сюжетний крок VI

На десятий день мору Ахілл, Пелеїв син (Пелейон, Пелід), за намовлянням «білоліктої Гери»³⁶ (“λευκώλενας Ἥρη” [60_(ст. 55)]) скликавши ахейців на збори, пропонує Атридові вирушити всім флотом додому – подалі від лютої напасті, але спершу випитати через віщуна, чим саме роздратований Аполлон-небожитель, і, давши верховному птаховорожбиту Калхасу (Калханту) з роду Фесторидів запитані тим тверді гарантії заступництва як у дискусії, так і в борні – «і словами, й руками» (“ἔπεσιν καὶ χερσὶν” [60_(ст. 77)]), дізнається з його вуст про а) причину Фебової кари – безчестя жерця Хріса й б) умови її припинення: ахейці мають повернути Хрісеїду батькові без викупу та принести «стотельчу жертву»-гекатомбу (“ἑκατόμβη” [60_(ст. 99)]) срібнолукому богові-Дальновержцю в його святилищі у Хрісі (в. 54-100; д. 10).

Коментар VI

Найперше придивімося до ініційованого Ахіллом у зверненні до Агамемнона «пізнавального процесу» щодо причини нинішнього Фебового роздратування, де життя вперше має поставити й визначитися, отримати необхідні пояснення у світлі осяяного богами *resp.* точного знання, а знання – життєво втілитися, отже, проблематизуватися в розумінні. Позначимо цю, – насправді, першу за ліком проблематизацію (див. сюжетний крок IV) – в такий спосіб:

(I) 'Що є причиною Фебового гніву проти ахейців?'

Аби точніше розібратись у проблематизації (I), скористаймося розробленим у ближчі до нас часи апаратом класифікації та аналізу

³³ Компанію Аполлону тут складатимуть «головним чином азійські божества, близькі до матриархату» [22, с. 446]: сестра Артеміда, мати Лето, подружжя пара Афродіта й Арес.

³⁴ Хрісеїда – це просто «дочка Хріса». У схоліях до Гомера її ім'я Астінома.

³⁵ Цікавий погляд на «собачу тему» в «Ліаді», де, зокрема, бродячі собаки позиціонуються як «ізгой в собачому товаристві», запропоновано в сучасному дослідженні [36]. Щодо культурної обумовленості зооморфної інвективної лексики – див. докладніше в [16, с. 12–13].

³⁶ Див. переклад цього відомого епітета в [59, р. 1042].

проблем (лат. *problemorum*), чи «питань» (лат. *quaestionum*), що народився в річищі класичного риторичного канону [40, с. 17–19]³⁷.

Отож, *стосовно мовця-адресанта*, або за обсягом та характером його пресупозиційного (= знаттєвого) фонду³⁸, визначеного природним розумом, досвідом та освітою³⁹, маємо проблему *спеціальну*⁴⁰. Звідси – звертання по допомогу до професіонала – віщуна. З іншого боку, *щодо адресата*, або за метою мовлення, це проблема *оцінки*. Тож вона є а) предметом судового (*iudiciale*) красномовства; б) в аспекті причини зводиться до підсумовування фактів, що вже відбулися; в) тобто має на увазі минуле; г) орієнтується серед фактів завдяки логіці (= доказам); г) поділяє факти й учинки на справедливі (= забезпечують «рівність у виконанні належного»)⁴¹ [48, с. 526] і несправедливі. Нарешті, *стосовно теми resp. предмета повідомлення* це проблема, що а) за ступенем складності є простою⁴², б) за ступенем конкретності – колективною «справою» (лат. *quaestionis finitae*)⁴³, а в) за змістом має одночасно потрійний статус: встановлення⁴⁴, визначення⁴⁵ й оцінки⁴⁶.

У відповідь на ці «ввідні» ахейський люд досягає «відкритого у віщаннях бога» («θεοτροπίας ἀναφαίνεις» [60_(ст. 87)]), отже, неспростовного, **ЗНАННЯ**.

(III) ‘Божество, Аполлон, зазнало образи від людини, Агамемнона, яка знеславила бога безчестям його жерця, Хріса, тож люди повинні «відіграти ситуацію назад» і зняти образу відповідною жертвою-гекатомбою’.

У відблисках-проблематизаціях **(I)–(II)** цього знання й постають головні герої давнього сюжету. Проте неспростовність (= необхідність)

³⁷ Див. також відповідні матеріали відомої статті М. Л. Гаспарова «Антична риторика як система» [9, с. 28–33]. Зазначу, що сам Гаспаров при цьому користується фундаментальним описом зводу античної риторики, представленим у німецького філолога-романіста Г. Лаусберга [58], який у цьому питанні прямо орієнтується на Цицерона [53, с. 151–152₍₁₀₅₋₁₁₃₎; 226–228₍₁₀₉₋₁₁₈₎].

³⁸ Нагадаю: в найзагальнішому сенсі пресупозиції – це фонд спільних / попередніх знань співрозмовників, що може вербалізуватися за невизначеності їхніх позицій / статусів у комунікації.

³⁹ Очевидно, що всі три складові є різними в різних людей.
⁴⁰ Тобто це проблема, що потребує для свого розуміння професійних дисциплінарних знань.

⁴¹ Піфагорійці вчили тут про віддяку рівним за рівне [18, с. 40].

⁴² Вона містить один предмет висловлення.

⁴³ Вона стосується певного «виду» – ахейців у конкретному місці й у конкретний час.

⁴⁴ Тоді справа «суду над минулим» – реконструкція події: «Чи мала місце (певна) подія?».

⁴⁵ Тоді справа «суду над минулим» – реконструкція норми: «Що означає (певна) подія?».

⁴⁶ Тоді справа «суду над минулим» – реконструкція мотиву: «Чим обумовлена (певна) подія?».

знання⁴⁷ не відкидає множинності його ймовірних «героїчних» інтерпретацій⁴⁸. Більше того, тих інтерпретацій *resp.* втілень-розумінь може бути безліч. І все це саме тому, що знання, взагалі смисл – щось принципово континуальне й *одне*, точніше – «одне, що є (як таке)»⁴⁹, а ось його фактичні носії самі по собі є чимось «не-одним», множинним, взагалі *іншим* щодо чистого знання й у цьому сенсі, взяті поза знанням як таким, – цілком «не-сущим» (μή ὄν) з огляду на сліпучу смислову однину чистого знання⁵⁰. Тож в аспекті свого фактичного «носійства», втілення, власне – розуміння знання нараз перетворюється на **ПРОБЛЕМУ**.

Таким чином, проблемність розуміння, або інакше – *становлення* розуміння в контексті 1) очевидної безпроблемності самого знання та 2) множинності його життєвих інтерпретацій, виявляється своєрідним «зародковим сім'ям» конфлікту – тією **рушійною причиною**, на якій він із необхідністю «зациклений». Це й не дивно: справжня причина речі примушує річ бути тим, чим вона *має* бути – «кожна відповідно до тієї сутності, за якою вона йменується» [4, с. 76_(17, 190b 18-20)], власне – *собою*. І якщо конфлікт смислово пов'язаний із суперечністю розуміння [43, с. 4, 11–12, 19], а та, своєю чергою, – очевидний наслідок проблематизації знання в момент його зустрічі з не-знанням, ширше – життям [43, с. 10]⁵¹, конфліктні дії та їхня інтерпретація, за визначенням, обертаються втіленням причини (причин), що їх зродила: *проблематизованої суперечності в розумінні знання*.

Проте наголосімо: тут я маю на увазі саме *причину*, але не *умову* (умови) її реалізації. Якщо **причина** пов'язана зі смислом самого смислу, або самоусвідомленим смислом, отож, є одним з аспектів власне знаттєвої сфери, то **УМОВА** є моментом *реалізації* причини, тобто її ствердження в *іншому*, не-знанні, власне – в житті, будучи, таким чином, смисловим інструментом

⁴⁷ Із приводу модальності необхідності щодо знання й усієї смислової сфери як такої згадаймо, як завжди, гранично точного О. Ф. Лосева: «Все смислове взагалі відрізняється від фактичного, інобуттєвого тим, що воно є безкінечною мірою те, чим інобуттєве є лише кінцевою мірою». І далі: «Якщо ми будемо безкінечну кількість разів вимірювати кути евклідовського трикутника й безкінечну кількість разів сума їх дорівнюватиме двом прямим (кутам. – Ю. С.), то це й означає, що дана теорема [про суму кутів трикутника] не є ані дійсністю, ані можливістю, але щонайсправжніша *необхідність*» [24, с. 189].

⁴⁸ При тому, що «імовірність, дорівнювана безкінечності, є *необхідність*» [24, с. 189].

⁴⁹ Нагадаю: у знанні як знанні нічого іншого, крім знання, нема, а інакше – яке ж це знання?

⁵⁰ Та й що таке річ поза її розумними засадами? Морок, пил, тьма й безіменна дірка світової безодні.

⁵¹ Тут виникає проблема *тілесності*, адже «саме тілесність дозволяє розуму і знанню фактично стверджуватися, реалізуватися в цьому світі поза сферою чистого знання – і це є момент актуальної *resp.* дійсної конфліктності» [43, с. 20].

розуміння не самого знання, а пояснюваного ним факту й узагалі – життя⁵². Тому саме умова реалізації згаданої вище суперечності й буде своєрідним «спусковим гачком» конфлікту. Відшукати таку умову означає остаточно зрозуміти конфлікт!

(Поки ж у наявності в нас лише спільна для обох майбутніх конфліктантів⁵³, проте сама по собі позаконфліктна для них до її подальшої проблематизації геср. суперечного розуміння, «умова Аполлона» (III) – як незаперечна, інакше – власне знаттєва, умова продовження / припинення війни між небом і землею, спричиненої псевдосиметричними діями Агамемнона – Феба. Зазначену «божественну умову», або обумовлені волею Стріловержця обставини дії причини, тут є сенс переформулювати у вигляді того різновиду умовного зв'язку, що його в логіці позначають терміном «реплікація» ($p \leftarrow q$: тільки якщо p , то q), або «зворотна імплікація»⁵⁴ [17, с. 63–64]. І тоді з'ясується очевидне – це є, за визначенням, умова н е о б х і д н а :

(IIIa) 'Тільки⁵⁵ повернення Хрісу-жерцю його дочки цілою, неушкодженою й без викупу, а також ахейська гекатомба у Хрісі – святилищі божества – здатні зупинити моровицю серед зайшлого війська'.

З огляду на дійових осіб – виконавців, ліворуч від умовної стрілки реплікативної формули, в антецеденті, розташована, сказати б, «людо-ська» складова умови – й вона безальтернативна щодо необхідності її виконання, тоді як праворуч, у консеквенті, розміщено складову власне «божественну» – й вона має відчутно ймовірний характер, бо інакше тут вийшла б не реплікація « $p \leftarrow q$ », а еквіваленція « $p \leftrightarrow q$ »: p тоді, і тільки тоді, коли q [17, с. 64]. Зазначена псевдо- й навіть асиметричність у стосунках людини і божества – це нормальні правила гри між розумінням як частково втілюваним знанням і власне знанням: знання обов'язково примусить колись визнати себе, проте не обов'язково повністю відкривається своїм пошукачам. Якщо ж ті взагалі не бачать кордонів власного розуміння геср. втілюваного ними знання, вони мають бути ідентифіковані як окремий клас інтелектуалів – «ДУРНІ»⁵⁶.)

⁵² Саме в цьому контексті люди, оцінюючи результати власних дій, зазвичай примовляють: «Так склались обставини!». Звідси – знамените: «Середовище заїло...» [15, с. 242].

⁵³ Це важливо підкреслити спеціально.

⁵⁴ Стандартний вигляд класичної імплікації (до ст а т н ь о ї умови) – « $p \rightarrow q$ »: якщо p , то q .

⁵⁵ Це «тільки», характерний маркер реплікації – ознака божественного права: боги формулюють для людей свої умови геср. «правила гри» в модусі необхідності – як неусувні вимоги.

⁵⁶ Тож дурням – тим легше їх упізнати! – недарма завжди здається, начебто вони знають усе.

СЮЖЕТНИЙ КРОК VII

На пророчий вердикт Калхаса миттєво і гнівно реагує Агамемнон, який, звинувативши віщуна у злому слові й оприлюднивши намір віддати перевагу («προβέβουλα» [60_(ст. 113)]) Хрісеїді перед Клітемнестрою, тобто взяти її за себе, надалі зголошується залагодити проблему – повернути полонянку батькові-жерцю задля користі справи й уникнення погібелі («ἀπολέσθαι» [60_(ст. 117)]) ахейського люду, але за однієї умови⁵⁷:

(IVa) 'Воля божества, безумовно, має бути виконана, проте, аби не страждала царська гідність, втрачене має бути негайно компенсоване Атриду з попередньо вже розподіленої здобичі війська' (в. 101-120; д. 10).

КОМЕНТАР VII

Передусім відзначимо очевидне.

Гнівна реакція Агамемнона спрямована не стільки на Калхаса, скільки на Ахілла. Кров і провість Аполлона, мікенський жрець Калхас⁵⁸, щоправда, вже відзначився в Авліді, на початку Троянського походу, коли за його пророцтвом у жертву було принесено дочку Агамемнона й Клітемнестри Іфігенію. Натомість там і тут він просто виконує свої безпосередні обов'язки з приводу знання: вирішує спеціальні проблеми, котрі потребують людини, здатної «розуміти... привістки і пророкувати», аби таким чином «смертна природа могла б упритул наблизитися до божественної» [52, с. 191₍₁₁₁₋₂₎]. Нині у Калхаса єдина проблема: віщування санкціоноване не самим мікенським монархом із його привілейованим релігійним статусом [6, с. 49], а «іншим».

А ось із цим «іншим», Ахіллом, справа складніша.

Згадаймо: Пелеїв син – саме той персонаж, який без попередньої згоди вождя через пряму публічну апеляцію до нього дає хід згаданому вище «пізнавальному процесу» щодо оцінки миттєвого. І це – перед лицем особи, яка, згодом, в пам'ятках лінійного письма Б, носить титул *wapaKa*, ἄναξ, тобто «владар» [1, с. 62; 6, с. 49]. Тож, коли Пелейон провокує судовий розгляд «справи про моровицю», перевівши тим самим вирішення проблеми в загальний для всіх модус справедливості, старший Атрид сприймає такий «кунштюк» цілком по-мікенськи – як наругу. При цьому Ахілл із його гарантіями захисту щодо Калхаса задля забезпечення тому, в термінах сьогодення, «свободи слова» й «вільного доступу до знання», фактично, заступає місце віщуна в діалозі з грізним царем Мікен. Так

⁵⁷ Вона – прямий наслідок наступної – див. далі – проблематизації (IV), тож позначимо її (IVa).

⁵⁸ Він Фебів онук, і його дар віщування – від діда.

досягається необхідна для майбутнього «гнівного» конфлікту *безпосередність* у ставленні героїв один до одного.

Що ж до суті справи, то трансльоване далі рішення Агамемнона означає виконання «умови Аполлона» **(IIIa)** – приведення життя у відповідність до знання. При цьому послідовно реконструюються: а) за *статусом встановлення* – сама подія (= умикання Аполлонової жриці), б) за *статусом визначення* – норма (= шанування богів), в) за *статусом оцінки* – мотив (= любов геть до шлюбу). Насправді це прямий шлях до з(ла)годи – становлення розуміння в аспекті *можливості* як моменту очевидності стосовно розуміння знання⁵⁹ для іншого, хто сам по собі не є чистим знанням / чистим розумінням [43, с. 4].

Проте життя, дійсно, не є знанням, знання не є розумінням, а розуміння як таке не є розумінням у становленні *resp.* в аспекті зовнішнього йому іншого розуміння, де й «прописана» конфліктна форма буття. Тож герой наче й долає символізовану ним самим *дистанцію* між чистим знанням і знанням в аспекті його життєвого втілення-носіїства, тобто саме розумінням, але тут-таки позначає нову – між 1) його власним розумінням і 2) розумінням очолюваного ним люду, додаючи до освяченої волею божества «умови Аполлона» **(IIIa)** ще й обтяжену подробицями людського життя царя-вождя «умову Агамемнона» **(IVa)**. Вона увиразнює «становлення розуміння в аспекті покладання розуміння в зовнішнє йому “інше”» [43, с. 10] – і нову проблематизацію ситуації.

Ця нова проблема, в річищі якої тільки й може виникнути «умова Агамемнона» **(IVa)**, виглядає так:

(IV) ‘Треба виконати «умову Аполлона», але як це зробити з користю / найменшими втратами для себе?».

Відтак маємо *відмінність* у розумінні ситуації, коли «умова Аполлона» **(IIIa)** як базова й тому незаперечна складова угоди між землею й небом, або в діалектичному плані – момент «буття», власною визначеністю вказує на «інше», «не-буття», яким тут є конкретні, але неочевидні, обставини її майбутньої реалізації **(IVa)**. Тобто герой відвертається від можливої з(ла)годи до реальної *розбіжності* – становлення розуміння в аспекті *відмінності* як моменту *кількості неочевидності* стосовно розуміння для іншого [43, с. 4⁶⁰]. Тож на загальній шкалі становлення

розуміння в аспекті іншого «мир – злагода – розбіжність – незгода – конфлікт – війна»⁶¹ [43, с. 4], співвіднесений зі шкалою становлення знання в аспекті саморозуміння *resp.* порівняльності (безпосередня очевидність-тотожність-відмінність-різниця-суперечність-протилежність) [43, с. 8]⁶², він робить свій перший крок до конфлікту.

У підсумку проблема виконання «умови Аполлона» **(IIIa)** в рамках «умови Агамемнона» **(IVa)** набуває ускладненого, цільово-інструментального, характеру.

Так, *стосовно її адресанта*, Агамемнона, вона нараз перетворюється зі спеціальної на *загальнодоступну*, що потребує, радше, досвіду, ніж спеціальних знань, тож може надалі вирішуватися героєм без звертання до епістемологів-професіоналів на кшталт Калхаса. *Стосовно адресатів-ахейців* вона обертається в майбуття *resp.* «не-буття», перетворюючись із проблеми оцінки на проблему *прийняття рішення*, отже, потребує не суду, а нарад. Тому вона є тут а) предметом дорадчого (*deliberarivum*) красномовства; б) взята в аспекті мети, зводиться до припущення щодо можливих фактів; в) тобто має на увазі майбутнє; г) орієнтується серед фактів шляхом аналогії⁶³; г) поділяє факти й учинки на корисні (= відповідають меті діяльності) та шкідливі (= недоречні з огляду на мету) [40, с. 18]. Нарешті, *стосовно теми* вона а) за ступенем складності є складеною – має два предмети висловлення; б) за ступенем конкретності постає індивідуальною «справою» владаря Мікен; в) за змістом має статус визначення – передбачає уточнення формулювань. Отже, на нас чекає дискусія опонентів щодо узгодження їхніх цільових установок.

Сюжетний крок VIII

Першим на гнівну інвективу царя відгукується «прудконогий Ахілл», який, попередньо дорікнувши тому за безмежне користолюбство (“φίλοκεανώτατε πάντων” [60_(ст. 122)]), а також нагадавши, що μεγαθύμοι Ἀχαιοί, «великодушні ахейці», ніде не зберігають спільних скарбів, а вся раніше звойована здобич уже розподілена серед воїв, пропонує «щонайшляхетнішому Агамемнону» повернути богам власну частку з огляду на втрое чи вчетверо більшу компенсацію в майбутньому, якщо Зевс подарує ахейському війську знести Τροίην εὐτείχεον, «міцностінну Трою» (в. 121-129; д. 10).

⁵⁹ Тут ідеться не про *кількість*, а саме про *якість* розуміння.

⁶⁰ Тут уточнено ряд визначень у рамках запропонованої автором у [43, с. 4; 8] шкали становлення розуміння, хоча зовні категорії «розбіжність» і «незгода» просто *помінялися* місцями.

⁶¹ Див. **попередню виноску**.

⁶² Див. **виноску 60**.

⁶³ Лат. pro-partio (Цицерон). Пор. аргументацію через *приклад*.

КОМЕНТАР VIII

Нарешті герої безпосередньо сходяться «лоб у лоб» у прямій дискусії.

Ахілл залишає «умову Аполлона» (IIIa) без коментарів через її знаттеву неспростовність, натомість у рамках загальнодоступного *resp.* обивательського знання пропонує своє, теж «цільово-інструментальне», розуміння її виконання:

(IVb) Агамемнон повинен повернути полонянку батькові-жерцю з подальшою (в разі!) компенсацією понесених ним збитків, але не за рахунок попередньо захопленої здобичі, а з огляду на майбутню поживу у звоєваній, із Зевсової ласки, Трої.

Так на світ з'являється нова умова – умова Ахілла (IVb). У підсумку умови обох героїв (IVa-b) у межах вихідної для них проблематизації (IV) стосовно фундаментальної для обох «умови Аполлона» (IIIa) виглядають однаково за винятком однієї деталі – часу відшкодування Агамемнового гешефту: Атрид пропонує це зробити зараз і з минулих статків війська, а Пелейон наполягає віднести остаточний розрахунок у майбутнє.

Отож, виникає нова епістемологічна ситуація:

(V) 'Треба виконати «умову Аполлона» та «умову Агамемнона», але як при цьому мінімізувати втрати?'

Тут компенсація божеству («умова Аполлона» – (IIIa)) в смисловому просторі проблематизації (IV) неначе «нарощується» за рахунок компенсації Агамемнону (складова «умови Агамемнона» – (IVa))⁶⁴. Причому якщо для мікенського господаря моментом буття тут є сама остання компенсація в її реалізації «через минуле», коли всі інші варіанти перетворюються з цієї точки зору на «не-буття», то для Ахілла («умова Ахілла» – (IVb)) – це теж вона сама, але в її реалізації «через майбутнє» з одночасним розумінням в аспекті не-буття пропозиції опонента. Наразі ми – перед реальною різницею двох позицій, тобто на кордоні між буттям і не-буттям, або «власне інобуттям як таким для них обох» [43, с. 4] «із точки зору як буття, так і не-буття», коли обидва постають «іншим собі» внаслідок перетину смислового кордону [28, с. 512; 38, с. 5].

Це і є незгода – становлення розуміння в аспекті різниці як моменту самої міри неочевидності стосовно розуміння для іншого [43, с. 4⁶⁵].

⁶⁴ Про семантичні процеси, що супроводжують це «нарощування смислу», – іншим разом.

⁶⁵ Визначення наводиться за вказаним джерелом, проте з урахуванням корективів, на які було звернуто увагу читачів у виносці 60.

Така міра, своєю чергою, передбачає можливість вимірювання, що в аспекті часу розвертає нову проблематизацію (V) від минулого й майбуття в теперішнє. І тоді, лишаючись стосовно адресанта загальнодоступною, вона стосовно її адресатів перетворюється з проблеми оцінки / прийняття рішень на проблему отримання відомостей. Інакше кажучи, ця нова інтелектуальна «заковика» виявляється а) предметом урочистого (*demonstrativum*) – хвального чи осудного – красномовства; б) зводиться до ознайомлення з наявними фактами; в) тобто має на увазі теперішній стан речей; г) орієнтується серед фактів через накопичення подробиць (= ампліфікацію); г) поділяє факти і вчинки на добрі (= відповідають нормі) й погані (= аномальні).

Як бачимо, на рівні «адресатної» характеристики проблеми нині сферу знання представлено нормою – законом і звичаєм, а сферу життя – всім фактичним «станом речей». Можна відразу припустити: слабкість / неузгодженість неписаних норм у різношерстому збірному війську ахейців⁶⁶ на тлі складних життєвих перипетій десятого року великої війни різко зменшують роль знання, отже, шанси сторін на взаєморозуміння й далі – на мирну домовленість.

Своєю чергою, стосовно теми відтепер це проблема а) за ступенем складності – проста (об'єднана «умова Аполлона – Агамемнона» (IIIa + IVa) в аспекті компенсації нарівно не заперечується опонентами – йдеться про обставини її виконання), б) за ступенем конкретності залишається індивідуальною «справою», а в) за змістом отримує статус відхилення в ситуації «А судді хто?»⁶⁷. Наголосимо: згаданий статус передбачає, що, ствердивши сумнівний факт – причину Аполлонової моровиці в його бутті (= статус встановлення), смислі (= статус визначення), істинній спонукальній причині (= статус оцінки) щодо загальновизнаної норми – божественного знання, треба надалі співвіднести той факт з іншими людьми – тими, хто його оцінює. Звідси – маємо таку картину:

1) предмет дослідження – питання «Чи законно є вимога опонента?»;

2) в полі зору опонентів: а) сама вимога; б) відповідна норма; в) співвідносні з нею інші норми; г) особа опонента – «іншого»;

3) увага опонентів зосереджена на реконструкції «іншого», тобто а) вимога і норма – незаперечні

⁶⁶ Див. знаменитий перелік кораблів у «Беотії» – другій пісні «Гіади». Тож мірмідонці Ахілла – це не мікенці Агамемнона. Звідси стає зрозумілою справжня роль норм у житті різних людей.

⁶⁷ Це передбачає обмін особистими характеристиками в народному зібранні.

величини; б) «інший» – сумнівна величина; в) підсумкове «питання» має такий вигляд: «Чи достойний / у змозі такий “інший” правильно оцінити висунуту вимогу?»;

4) мета дослідження – реконструкція / характеристика особи «іншого»⁶⁸.

Цілком зрозуміло, що – з огляду на «гнівну» складову дискусії – на цьому шляху вже не варто очікувати від опонентів вороття до злагоди і миру. За цих обставин герої Гомера роблять свій останній – спільний – крок до конфлікту.

Сюжетний крок IX

Агамемнон не бариться з реакцією на Пелідові слова: виказуючи недовіру «умові Ахілла», він в образливо-іронічній манері погрожує в разі неприйняття своєї умови самотужки й силоміць вилучити заміну власній чесній здобичі (“γέρας” [60_(ст. 138)]) із частки Ахілла, Аякса чи Одиссея, натомість пропонує продовжити дискусію пізніше, пустивши тим часом морем на Хріс νῆα μέλαιναν, чорний корабель, із дівою Хрісеїдою та гекатомбою на борту під орудою когось із ахейських вождів, ἀνὴρ βουλευφόρος [60_(ст. 144)] – «мужів, порадами знаних», хоч би й самого Ахіллеса.

У відповідь на це Ахіллес, справедливо зазначивши, що самі по собі троянці не вчинили ахейцям жодного лиха, тож останні тут стоять лише за честь молодшого з Атридів, Менелая, своєю чергою, в так званій «собачій інвективі» [36] люто ображає опонента-царя принизливим порівнянням із собакою – слугою за природою (κυνῶπτα, «псоподібний» [60_(ст. 159)]), аби, поремствувавши на їхню з Агамемноном нерівну частку у військовій здобичі: “σοὶ τὸ γέρας πολὺ μείζον, ἐγὼ δ’ ὀλίγον τε φίλον” – «Дар багатючий – тобі, а я із малим та приємним» [60_(ст. 167)], – урешті заявити про намір тут-таки повернутися на власних кораблях додому, у Фтію, разом із власною мірмідонською дружиною.

Ось тут Агамемнон, змінюючи умови гри, й натискає на спусковий гачок: він не проситиме Ахілла залишитися в битві – цю шану царю віддадуть інші, але не ἔθιστος, найненависніший із них, друг ворожнечі (ἔρις), війни (πόλεμοί) чи то чвари *resp.* конфлікту (μάχαι); натомість гнів опонента для царя – ніщо, а ось діву Хрісеїду, дійсно, доведеться повернути батькові на Агамемноновім кораблі та з його дружиною, тільки навзамін Атрид компенсує власну втрату за рахунок Ахілла – забере в того діву-полонянку, Брісеїду, аби ніхто не смів уперед вважати себе ἴσων [60_(ст. 187)], *р і в н и м* мікенському владареві.

Гірко це чути Пеліду, серце якого розривається між двома думками: вбити ворога чи змиритися, приборкавши власний лютий гнів. Аж тут раптом... втім, подальший розвиток подій із втручанням богів і людей уже не в змозі радикально змінити того, що сталося щойно між двома героями (в. 130-192; д. 10).

КОМЕНТАР IX

А що ж таки сталось – і чому я вважаю доречним зупинитися саме тут?

Річ ось у чому: допоки «брань» між опонентами щодо «проблеми компенсації» послідовно – хай навіть на тлі взаємного «гніву!» – розвивається на шкалі становлення розуміння в напрямку від *злагоди* через *розбіжність* до *незгоди*, проте зі збереженням вихідного принципу «своє – то своє, а чуже – то чуже!» на тлі хисткого рівноправ'я сторін, у них є шанс урешті-решт мирно порозумітися. Аж тут Агамемнон, остаточно визначаючи власну «умову» як «своє» – єдино можливий момент «буття», досягає засобами так зрозумілого «буття» його власного смислового кордону – моменту «не-свого», або «не-буття», яке, втім, покладається тут самим же «буттям» – як його *в л а с н е* «інобуття»⁶⁹. Так виникає *СУПЕРЕЧНІСТЬ*, яка за умови подальших маніпуляцій із «чужим» як породженням «свого» здатна порушити – й, дійсно, порушить згадані вище фундаментальні для будь-яких, особливо – міжплемінних та міждержавних, взаємин принципи суверенітету та рівноправ'я сторін [8, с. 35]. (*Адже суперечність – це завжди провокація: вихід на власні кордони, аби позначити «чуже» саме як зроджене «своїм».*)

Тут ми й натрапляємо на *КОНФЛІКТ* – становлення розуміння в аспекті *суперечності* як моменту наявної *resp.* фактично стверженої / реально втіленої неочевидності розуміння для того, хто не є самим розумінням, або «іншого» [43, с. 4]. Саме з цього моменту подальша історія виглядатиме як *історія конфлікту* між Пелідом й Атридом. (*Конфлікту, що мало не закінчився війною*⁷⁰. *Та цей сюжет – за межами нинішнього дослідження: всьому свій час.*)

Мине тисячоліття – й інший давньогрецький розумник, Плутарх-Херонеець, у свій спосіб озвучить наші фінальні висновки в одному з міркувань другої книги знаменитих «Застільних бесід» (Quaest. conviv., II, 10), вклавши у вуста учаснику дружнього «симпозіону» Ламірію такі пророчі слова: “Ἄλλ’ ὅπου τὸ ἴδιον ἔστιν,

⁶⁸ Пор. відповідний «хід» Демосфена в [14, с. 211_(6,7)].

⁶⁹ Пор. приклад із «білим» – «не-білим» у [45, с. 5].

⁷⁰ Визначення війни див. у коментарі до сюжетного кроку IV.

ἀπόλλυται τὸ κοινόν» – «Але, де своє (власна вигода, інтерес. – Ю. С.), [там] втрачається (навіть так: гине. – Ю. С.) спільність, звісно, коли насправді [у своєму] нема рівності» [61, р. 192^(П X, 644c)]. І далі – за відомим перекладом: «Адже не здобуття свого, а відбирання чужого й жадібне зазіхання на одноособове загарбання того, що становить спільне надбання, поклато початок несправедливості й розбрату (διαφορᾶς)»⁷¹ [35, с. 45].

Це і є наріжні засади *мирного спілкування*, яке в грецькій культурі з її наполегливими пошуками κοινῆ ἰρήνῃ, «спільного миру» [51, с. 161], врешті-решт упорядковуватиметься саме ἰσότητι, рівністю [61, р. 190^(П X, 644A)]. Нехтування ними призводить до λοιδορίας καὶ ὀργᾶς, «брані й гніву» [61, р. 190^(П X, 644A)], чого, вочевидь, вчасно не зрозуміли герої гомерівського епосу. Не зрозуміли – й тим наразилися на конфлікт, що виріс із фундаментальної суперечності з приводу «свого» й «чужого». Слідом за тим конфліктом, під його безугавний акомпанемент і збуватиметься вся велика європейська історія.

ЕПІЛОГ

Мовлено все. А тобі зберегти це належить у серці.
Гомерівські гімни. До Аполлона Піфійського [63, р. 362⁽⁵⁴⁴⁾]

Мовлено, звісно, не все – вступ є вступ.

На черзі вже не загальна хронологія «гнівного» конфлікту (з цим ми з тобою, читачу, розібралися ще на початку статті), а подальший

покроковий опис його власне смислового становлення – від місця, де щойно поставлено крапку з діагнозом «конфлікт», до остаточного завершення епохальної «брані». Поки що «поза грою» й паралельний такому опису аналіз наявних онтоепістемологічних рівнів нашого конфлікту у світлі запропонованих мною раніше [43] порівневих індикаторів. Нарешті, так само домашнім завданням «на завтра» лишається дослідження його супровідних мовних / мовленевих інструментів, «інформаційного забезпечення» з боку богів (= момент знання) і людей (= момент розуміння), а також варіантних перспектив розв'язання, – можливо, навіть і взагалі *модельних* для всіх майбутніх, великих і малих, конфліктів.

(Це ж лише здається, що минуле спить мертвим сном чи боязко чекає на своїх недолугих переписувачів. Адже проблеми майбутнього, як про це вже мовлено на цих сторінках, досліджуються за аналогією, а ті приклади-аналогії часто приховані в сутінках минулих віків. То ж, якщо ми не знаємо чи паплюжимо власне минуле, воно обов'язково нагадає про себе викривленим майбуттям. Майбуттям, яке може навіть відбутися, знищивши нас самих.)

Нині нам вдалося намацати точку, де народжується конфлікт, – і тим розпочати його справжню онтоепістемологічну експертизу. Розпочати з того, з чого вона тільки й має починатися, – строгого визначення різноманітних життєвих ситуацій як імовірних конфліктів залежно від їхнього позиціонування на шкалі становлення розуміння саме в зоні суперечності. Отже, перепочиньмо – й колись-таки знову в путь, назустріч дивовижному світу конфліктів!

⁷¹ Пор. значно енергійніший переклад у [1, с. 14].

Список літератури

1. Античная Греция. Становление и развитие полиса // Античная Греция. Проблемы развития полиса / отв. ред. Е. С. Голубцова. – Т. 1. – М.: Наука, 1983. – 424 с.
2. Аполлодор. Мифологическая библиотека / Аполлодор. – Репринт. – Л.: Наука, 1972. – 222 с. – (Литературные памятники).
3. Аристотель. Риторика / Аристотель // Античные риторики. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1978. – С. 15–164.
4. Аристотель. Физика / Аристотель // Сочинения: в 4 т. – Т. 3. – М.: Мысль, 1978. – С. 59–262.
5. Блаженный Иоанн Дунс Скот. Трактат о Первоначале / Иоанн Дунс Скот Бл. – М.: Изд-во Францисканцев, 2001. – 182 с.
6. Вернан Ж.-П. Происхождение древнегреческой мысли / Ж.-П. Вернан. – М.: Прогресс, 1988. – 224 с.
7. Вригт Г. Ф. фон. Часть I. Объяснение и понимание / Г. Ф. фон Вригт // Логико-философские исследования: Избр. тр. – М.: Прогресс, 1986. – С. 35–241.
8. Вуд Дж., Серре Ж. Дипломатический церемониал и протокол / Дж. Вуд, Ж. Серре. – М.: Международные отношения, 2003. – 416 с.
9. Гаспаров М. Л. Античная риторика как система / М. Л. Гаспаров // Античная поэтика. Риторическая теория и литературная критика. – М.: Наука, 1991. – С. 27–59.
10. Геродот. История: в 9 кн. / Геродот. – М.: Ладомир: АСТ, 1999. – 752 с. – (Классика исторической мысли).
11. Гірник А. М. Основи конфліктології / А. М. Гірник. – [К.]: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 222 с.
12. Гомер. Илиада / Гомер. – М.: Худож. лит., 1978. – 534 с. – (Б-ка классической литературы).
13. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта / Р. Дарендорф // Социологические исследования. – 1994. – № 5. – С. 142–147.
14. Демосфен. Против Калликла об ущербе, нанесённом земельному участку / Демосфен // Речи: в 3 т. – Т. II. – М.: Памятники исторической мысли, 1994. – С. 209–218.
15. Достоевский Ф. М. Преступление и наказание / Ф. М. Достоевский. – М.: Гос. изд-во художественной литературы, 1955. – 552 с.
16. Жельвис В. И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира / В. И. Жельвис. – М.: Ладомир, 2001. – 349 с. – (Русская потаённая литература).

17. Зеґет В. *Элементарная логика* / В. Зеґет. – М. : Высш. шк., 1985. – 256 с.
18. *История политических и правовых учений* : учебник для вузов / под общей ред. В. С. Нерсесянца. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 736 с.
19. Клюев Е. В. *Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция)* : учеб. пособ. для вузов / Е. В. Клюев. – М. : ПРИОР, 1999. – 272 с.
20. Козер Л. *Функции социального конфликта* / Л. Козер. – М. : Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2000. – 208 с.
21. Леви-Стросс К. Глава III. Язык и общество / К. Леви-Стросс // *Структурная антропология*. – М. : Эксмо-пресс, 2001. – С. 60–72.
22. Лосев А. Ф. *Античная мифология в ее историческом развитии* / А. Ф. Лосев // *Мифология греков и римлян*. – М. : Мысль, 1996. – С. 5–680.
23. Лосев А. Ф. *Гомер* / А. Ф. Лосев. – 2-е изд., испр. – М. : Молодая гвардия, 2006. – 400 с. : илл. – (Жизнь замечательных людей : Сер. биогр. ; Вып. 994).
24. Лосев А. Ф. *Диалектические основы математики* / А. Ф. Лосев // *Хаос и структура*. – М. : Мысль, 1997. – С. 5–608.
25. Лосев А. Ф. *История античной эстетики. Итоги тысячелетнего развития* / А. Ф. Лосев. – Кн. I. – М. : Искусство, 1992. – 656 с.
26. Лосев А. Ф. *История античной эстетики. Итоги тысячелетнего развития* / А. Ф. Лосев. – Кн. II. – М. : Искусство, 1994. – 604 с.
27. Лосев А. Ф. *История античной эстетики. Последние века (III–IV века)* / А. Ф. Лосев. – Кн. II. – М. : Искусство, 1988. – 447 с.
28. Лосев А. Ф. *Самое само* / А. Ф. Лосев // *Миф — Число — Сущность* / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1994. – С. 299–526.
29. Малиновский Б. *Функциональная теория* / Б. Малиновский // *Научная теория культуры*. – М. : ОГИ, 2005. – С. 123–145. – (Нация и культура : Научное наследие : Антропология).
30. *Мифы народов мира* : Энциклопедия : в 2 т. – Т. 1 : А – К. – М. : Советская энциклопедия, 1980. – 672 с. с илл.
31. *Мифы народов мира* : Энциклопедия : в 2 т. – Т. 2 : К – Я. – М. : Советская энциклопедия, 1982. – 720 с. с илл.
32. Парсонс Т. *Система современных обществ* / Т. Парсонс. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 270 с.
33. Пиндар. *Истмийские песни. 8. «Свадьба Фетиды»* Клеандру Эгинскому / Пиндар // Пиндар. Ваххилид. Оды. Фрагменты. – М. : Наука, 1980. – С. 178–182. – (Литературные памятники).
34. Пиндар. *Олимпийские песни. I. «Пелоп»* Гиерону Сиракузскому / Пиндар // Пиндар. Ваххилид. Оды. Фрагменты. – М. : Наука, 1980. – С. 8–13.
35. Плутарх. *Застольные беседы* / Плутарх. – Л. : Наука, 1990. – 592 с. – (Литературные памятники).
36. Решетникова Е. *Пёсья инвектива в «Илиаде»* [Электронный ресурс] / Е. Решетникова // *Отечественные записки* : Журнал для медленного чтения. – 2014. – № 6 (63). – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/2014/6/pesya-invektiva-v-iliade>. – Загл. с экрана.
37. Сватко Ю. И. *Великое Без-различное (введение в философию игры)* / Ю. И. Сватко // *Философия языка: в границах и вне границ* / Ю. С. Степанов, Ю. И. Сватко, Ж. Делёз и др. – [Т. 3–4]. – Х. : Око, 1999. – С. 33–97. – (Международ. сер. монографий).
38. Сватко Ю. И. *Конфликт як предмет знання* / Ю. И. Сватко // *Наукові записки НАУКМА*. – 2013. – Т. 149 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–9.
39. Сватко Ю. И. *Методологічні засади європейського філософування в аспекті софійного синтезу* / Ю. И. Сватко // *Магістеріум* : зб. наук. ст. – К. : [Києво-Могилянська академія], 2012. – Вип. 47 : Історико-філософські студії. – С. 3–27.
40. Сватко Ю. И. *Між царством необхідності і царством імовірності* / Ю. И. Сватко // *Наукові записки НАУКМА*. – 2012. – Т. 128 : Філософія та релігієзнавство. – С. 16–21.
41. Сватко Ю. И. *Наприкінці Світу Людини: духовність, цінності, компетенція, освіта* / Ю. И. Сватко // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. – К. : СхУНУ ім. В. Дала. – 2015. – Вип. 3 (66). – С. 174–197.
42. Сватко Ю. И. *Народження риторики з духу філософії, або Деякі наслідки античного філософування «з людським обличчям»* / Ю. И. Сватко // *Магістеріум* : зб. наук. ст. – К. : [Києво-Могилянська академія], 2014. – Вип. 55 : Історико-філософські студії. – С. 3–15.
43. Сватко Ю. И. *Онтоепістемологія конфлікту як складова конфліктологічної експертизи: індикатори, мова, рішення (за лаштунками інформаційного маскараду)* / Ю. И. Сватко // *Наукові записки НАУКМА*. – 2015. – Т. 175 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–21.
44. Сватко Ю. И. *Половання на інтелектуала, або Європейська інтелектуалістика як естетика думки* / Ю. И. Сватко // *Наукові записки НАУКМА*. – 2006. – Т. 50 : Філософія та релігієзнавство. – С. 3–11.
45. Сватко Ю. И. *Рівні конфлікту та рівні обману, або Справа про «інформаційний маскарад» (студії з практичного майданознавства)* / Ю. И. Сватко // *Наукові записки НАУКМА*. – 2014. – Т. 162 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–16.
46. Сватко Ю. И. *Світ античного космосу і антична модель філософування: культурно-історичний та історико-філософський коментар* / Ю. И. Сватко // *Наукові записки НАУКМА*. – 2009. – Т. 89 : Філософія та релігієзнавство. – С. 5–11.
47. Сватко Ю. И. *Смысловая организация учебного философского текста: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01* / Ю. И. Сватко. – М., 1988. – 240 с.
48. Соловьев В. С. *Оправдание добра. Нравственная философия* / В. С. Соловьев // *Сочинения* : в 2 т. – Т. 2. – М. : Мысль, 1990. – С. 47–548.
49. Тахо-Годи А. А. *Античная гимнография. Жанр и стиль* / А. А. Тахо-Годи // *Античные гимны* / под ред. А. А. Тахо-Годи. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – С. 5–55.
50. Уильям Оккам. *Избранное* / Уильям Оккам. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 272 с.
51. Фролов Э. Д. *Панэллинизм в политике IV в. до н. э.* / Э. Д. Фролов // *Античная Греция. Проблемы развития полиса*. – Т. 2 : Кризис полиса. – М. : Наука, 1983. – С. 157–207.
52. Цицерон. *О дивинации* / Цицерон // *Философские трактаты*. – М. : Наука, 1985. – С. 191–298.
53. Цицерон Марк Туллий. *Об ораторе* / Марк Туллий Цицерон // *Три трактата об ораторском искусстве*. – М. : Наука, 1972. – С. 75–252.
54. Homer. *Iliada* : Tłum. Franciszek Ksawery Dmochowski [Electronic resource]. – 2007. – Mode of access: <http://www.wolnelectury.pl/media/book/pdf/homer-iliada.pdf>. – Title from the screen.
55. Homer. *The Iliad* : Literally translated, with explanatory notes by Theodore Alois Buckley [Electronic resource]. – 2007. – Mode of access: <http://www.gutenberg.org/files/22382/22382-h/22382-h.html>. – Title from the screen.
56. Homer. *The Iliad* : Translated by Alexander Pope [Electronic resource] / Homer. – 2006. – Mode of access: <http://www.gutenberg.org/files/6130/6130-h/6130-h.html>. – Title from the screen.
57. Homero. *Iliada* : Traducción, prólogo y notas de Emilio Crespo Güemes ; reimpresión / Homero. – Madrid : Credos, 1996. – 646 p. – (Biblioteca clásica Credos, 150).
58. Lausberg G. *Handbuch der literarischen Rhetorik* / G. Lausberg. – Bd. 1–2. – München, 1960. – 957 S.
59. Liddell H. G., Scott R., Jones H. S. *A Greek-English Lexicon* / H. G. Liddell, R. Scott, H. S. Jones, R. McKenzie. – Oxford : Clarendon Press, 1940. – 2115 p.
60. *ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΔΑ* [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.microsapoplous.gr/iliada/>. – Title from the screen.

61. Πλούταρχος. ΣΥΜΠΟΣΙΑΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ. ΠΡΟΒΑΗΜΑ. Ρώτερον οἱ παλαιοὶ βέλτιον ἐποίουν πρὸς μερίδας ἢ οἱ νῦν ἐκ κοινοῦ δειπνοῦντες / Πλούταρχος // Plutarch's *Moralia* in sixteen volumes ; With an English translation by P. A. Clement, H. B. Hoffleit. – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press ; London : William Heinemann LTD, MCMLXIX. – V. VIII : 612 b – 697 c. – P. 182–195.
62. The Homeric Hymns. Εἰς Ἀπολλῶνα [Δηλίον] // Hesiod. The Homeric Hymns and Homerica ; With an English translation by H. G. Evelyn-White, M. A. – London : William Heinemann ; N. Y. : The Macmillan Co, MCMXIV. – P. 324–336.
63. The Homeric Hymns. [Εἰς Ἀπολλῶνα Πυθιον] // Hesiod. The Homeric Hymns and Homerica ; With an English translation by H. G. Evelyn-White, M. A. – London : William Heinemann ; N. Y. : The Macmillan Co, MCMXIV. – P. 336–336.
64. The Homeric Hymns. Εἰς Ἐρμῆν // Hesiod. The Homeric Hymns and Homerica ; With an English translation by H. G. Evelyn-White, M. A. – London : William Heinemann ; N. Y. : The Macmillan Co, MCMXIV. – P. 362–405.

Yu. Svatko

SING, O GODDESS, THE ANGER OF ACHILLES SON OF PELEUS, OR INTRODUCTION TO ONTOEPISTEMOLOGICAL EXPERT STUDY OF ONE “ANGRY” CONFLICT

The article studies the renowned “angry” conflict between Achilles and Agamemnon presented in Homer’s “Iliad” as one of the pattern conflicts in the classical (hereinafter – European) civilization based on 1) platonian, by its spirit, dialectic of knowledge and life, in the aspect of understanding, 2) the original conception of conflict as the making of self-aware understanding, in the aspect of controversy, and 3) a proper procedure of ontoepistemological expert study of conflict.

Addressing the initial issue of ontoepistemological expert study of conflict about identifying the keystone incident in “The Iliad” as a conflict proper, along with the concomitant problems and conditions, the author, while walking through step-by-step, by days and lines of verses in the first passus of the poem, reproduces the overall chronology of the well-known ancient quarrel, and also provides a layer-by-layer analysis of the meaning of its basic problematizations – the problem-based interpretations of the actual knowledge revealed to the conflict’s protagonists. The proposed approach enables reproduction of the basic segments of the “peace – war” semantic field (peace-concord-controversy-discord-conflict-war) as characteristic markers on the making scale of understanding, in the aspect of the other being correlated to the matching segments on the making scale of understanding in the aspect of self-understanding (immediate obviousness resp. evidence-identity-difference-distinction-controversy-contradiction).

The study is accomplished at the point of origin of the conflict itself stemming from the act of breach, by one of the heroes, Agamemnon, of the parties equality (equity) principle fundamental to the classical culture and diplomacy, which in turn entails the narrative actualization of the perennial controversy along the principle of “own ↔ not-own (strange)”. Ultimately, the author offers a sufficiently rigorous procedure for identification of various life situations as presumable conflicts dependent on their positioning on the making scale of understanding specifically within the range of controversy.

Keywords: knowledge, understanding, competence; life; ontoepistemological expert study of conflict; evidence-identity-difference-distinction-controversy-contradiction; peace-concord-controversy-discord-conflict-war; conflictory; chronology of conflict; ravishment of women; anger; Iliad, Achilles, Agamemnon; topic, thesis, problem; rhetoric classification of problems; adressant, addressee; cause, condition; language, communication.

Матеріал надійшов 05.09.2016